

Блок 1. Орфографічна норма

Велика буква у власних назвах

Теоретична частина

З великої букви пишуться (крім загальних назв типу професор, письменник, князь і под.):

1. Індивідуальні імена людей, по батькові, прізвища, прізвиська, назви дійових осіб у казках, байках, клички тварин, імена міфічних істот: *князь Ярослав Мудрий, Леся Українка, Каменяр (про І. Франка), письменник Іван Семенович Нечуй-Левицький; Мавка, Дід Мороз, котик Мурчик, собака Білий Бім Чорне Вухо, бог Перун, Дажбог, Зевс.*

2. Прізвища людей, вживані у загальному значенні, якщо вони не перетворилися у загальні назви, тобто не втратили свого індивідуального значення: нам потрібні *Бербанки й Семиренки.*

3. Назви найважливіших релігійних понять: *Бог, Аллах, Святий Дух, Син Божий, Мати Божя, Біблія, Євангеліє, Новий Завіт, Коран, Тора.*

З малої букви пишуться:

1. Імена та прізвища людей, які втратили значення власних назв і стали загальними: *донжуан, ловелас, ментор, меценат, робінзон, браунінг (пістолет), галіфє (штани), дізель (двигун), макінтош (плащ), максім (кулемет), рентген (апарат).*

2. Якщо прізвища (імена) вживаються зневажливо, та в інших випадках: *жалюгідні квіслінги (зрадники), ударив перун (грім), іван-чай (трава), ампер (одиниця сили струму — від прізвища фізика А. Ампера).*

3. Назви народів, племен, а також людей за національною ознакою або за місцем проживання: *араби, африканці, ацтеки, ірокези, поляни; українка, латиш, француз, запоріжці, кияни, львів'яни.*

4. Родові назви міфологічних істот: *ангел, муза;* назви порід тварин: *бульдог, пінчер, вівчарка;* назви груп тварин, хоча вони походять від індивідуальних кличок: *лиска, каштанки.*

5. Пишемо з малої букви у вигуках та усталених словосполученнях, що використовуються в розмовній мові, де слова Бог, Господь та ін. не вживаються як їх найменування: *бо́же, го́споди, їй-бо́гу, го́споди бо́же мій, бо́же збав* (крім випадків, коли слова Боже, Господи є звертанням до Бога).

З великої букви пишуться:

1. Утворені від власних назв присвійні прикметники на *-ів /-їв (-ов-, -ев-), -ин /-їн:* *Грінченків словник, Шевченкове слово, Сосюрина лірика.*

2. Присвійні прикметники, утворені від іменників – власних назв і входять до складу назв, що мають значення “імені когось”, “пам’яті когось”: *Нобелівська премія, Шевченківська премія, Франківська кімната.*

З малої букви пишуться:

1. Присвійні прикметники, утворені від власних особових імен за допомогою суфіксів -івськ-/ -ївськ, -евськ-/ -євськ, -инськ-/ -інськ-/ -їнськ-: *шевченківські традиції, франківські кларнети.*

2. Присвійні прикметники, що входять до складу складних фразеологічних сполук і наукових термінів: *ахіллесова п’ята* (вразливе місце), *авгієві стайні* (щось занедбане), *дамоклів меч* (постійна загроза), *петрів батіг* (рослина), *архімедова сила, бертолетова сіль, віттова хвороба.*

3. Прикметники, що означають місцезнаходження об’єкта: *київські парки, дніпровські кручі.*

Назви держав, адміністративно-територіальні назви

1. Усі слова пишуться з великої букви у назвах держав та адміністративно-територіальних одиниць: *Арабська Республіка Єгипет, Республіка Болгарія, Сполучені Штати Америки.*

2. У назвах груп, об’єднань або союзів держав з великої букви пишуться усі слова, крім родових найменувань: *Європейський Союз, Балканські країни, Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, Співдружність Незалежних Держав.*

3. Лише перше слово пишеться з великої букви у назвах автономних областей та округів, а також країв, областей, районів: *Волинська область, Ненецький автономний округ, Чернігівська область, Сквирський район.*

Географічні та астрономічні назви

1. З великої букви пишемо всі слова (крім родових типу село, область, море, планета, сузір’я) у власних астрономічних, географічних назвах, назвах населених пунктів, споруд, урочищ тощо: *сузір’я Великий Віз, Полярна зірка, Європа, Волино-Подільська височина, Карпатські гори, мис Доброї Надії, ріка Дніпро; місто Біла Церква, село Нове Село, Голосіївський парк.*

2. З великої букви пишуться назви вулиць (бульварів, провулків, проспектів), майданів (площ), парків, шляхів (залізничних, морських і т. ін.), каналів, течій (морських) і т. ін. (родові найменування вулиць пишемо з малої букви): *Андріївський узвіз, бульвар Тараса Шевченка, Львівська площа, майдан Незалежності, станція “Майдан Незалежності”, вулиця Ярославів*

Вал; Музейний провулок, Житомирська автострада, Стрийський парк, Північний морський шлях, Придніпровська залізниця.

3. Назви сторін світу *захід, південь, північ, схід, норд-ост, південний захід* звичайно пишуться з малої букви.

Якщо під цими назвами розуміються краї чи народи, тоді вони пишуться з великої літери: *Західна Україна, курорти Півдня, говірки Північного Степу, країни Заходу, Північна Буковина, Південне Полісся, Південний берег Криму.*

Назви установ, підприємств, організацій, партій, творчих спілок і колективів

1. У назвах найвищих вітчизняних і міжнародних організацій кожне слово пишеться з великої букви: *Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, Верховний Суд України, Організація Об'єднаних Націй, Рада Безпеки ООН, а також Центральна Рада.*

2. Тільки перше слово і власні назви пишуться з великої букви:

- назви центральних установ та організацій, міністерств, їх головних управлінь; установ місцевого значення: *Національний банк України, Міністерство освіти і науки України, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Вінницький міськвиконком, Львівський обласний відділ охорони здоров'я, Бородянський відділ освіти Київської області (але: *планово-економічний відділ Київської міської державної адміністрації*);*

- академії, вищі навчальні заклади, науково-дослідні установи, музеї, театри, кінотеатри, парки культури й відпочинку: *Національна академія наук України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Кінотеатр імені О. Довженка, Парк культури імені М. Рильського;*

- назви підприємств, установ, культурних та освітніх закладів: *Книжкова палата, Київський військовий округ, Київський театр оперети;*

- назви партій, міжнародних і закордонних центральних професійних та громадських організацій: *Демократична партія України, Всесвітній конгрес прихильників миру, Федерація незалежних профспілок України, Лейбористська партія Великобританії, Міжнародний валютний фонд;*

- назви пам'яток архітектури, замків, храмів: *Печерська лавра, Софіївський собор, Золоті ворота;*

Назви історичних епох і подій, знаменних дат

1. У назвах найшанованіших державних свят кожне слово пишеться з великої букви: *День Незалежності України, День Соборності України, День Конституції України*

2. Перше слово і всі власні назви пишуться з великої букви:

- у назвах історичних подій, епох, війн, повстань, знаменних дат: *Друга світова війна, епоха Відродження, Полтавська битва, Коліївщина, Семирічна війна, День знань, День української писемності та мови;*

- у назвах релігійних свят і постів: *Великдень, Петра і Павла, Покрова, Різдво, Великий піст, Зелені свята;*

Назви посад, звань, титулів

1. З великої букви пишуться назви найвищих вітчизняних урядових посад: *Президент України, Голова Верховної Ради України, Генеральний прокурор України.*

З малої букви пишуться:

1. Назви посад, звань, учених ступенів: *декан, академік, народний артист України; академік Глушков (але вулиця Академіка Глушкова)*

2. Назви титулів, рангів, чинів: *імператор, князь, король; граф Каліостро, король Лір, леді Макбет, доктор Ватсон.*

3. Назви найвищих державних посад у закордонних країнах: *президент США, прем'єр-міністр Великобританії.*

Практична частина

1. Перегляньте відеоматеріали на You Tube

<https://www.youtube.com/watch?v=UICHKS0e-eM>

<https://www.youtube.com/watch?v=6K3uBcb7Xzk>

2. Виконайте тестові завдання

1. З великої літери треба писати лише перше слово у власній назві

А Р(р)іздвяні С(с)вята

Б З(з)апорозька С(с)іч

В В(в)ерховна Р(р)ада

Г О(о)рганізація О(о)б'єднаних Н(н)ацій

2. З великої літери треба писати лише перше слово у власній назві

А Б(б)абин Я(я)р

Б К(к)нязівство М(м)онако

В Ч(ч)умацький Ш(ш)лях

Г А(а)ндріївський У(у)звіз

3. З великої літери треба писати лише перше слово у власній назві

А К(к)ривий Р(р)іг

БУ(у)країнська Н(н)ародна Р(р)еспубліка

В Т(т)овариство Ч(ч)ервоного Х(х)реста

Г М(м)іністерство Ю(ю)стиції

4. З великої літери треба писати лише перше слово у власній назві

А С(с)ин Б(б)ожий

Б С(с)вяте П(п)исьмо

В Д(д)іва М(м)арія

Г С(с)офійський С(с)обор

5. З великої літери треба писати прикметник словосполучення

А Ш(ш)експірівські сонети

Б А(а)хіллесова п'ята

В С(с)имоненкова поезія

Г Б(б)альзаківський вік

6. З великої літери треба писати прикметник словосполучення

А Ш(ш)евченківський стиль

Б Ш(ш)евченківська премія

В Ш(ш)евченківська земля

Г Ш(ш)евченківська тематика

7. Власну назву треба брати в лапки в усіх рядках, ОКРІМ

А цукерки Карпати

Б видавництво Свічадо

В урочище Нечимне

Г кінофільм Земля

8. Власну назву треба брати в лапки в усіх рядках, ОКРІМ

А священний Коран

Б зупинка Таврійський університет

В Шевченків Кобзар

Г опера Тарас Бульба

Д літак Мрія

9. Орфографічну помилку (велика — мала літера) допущено в рядку

А Миколин ноутбук, Миколаївська область

Б прокрустове ложе, булгаківський стиль

В київські каштани, Київський метрополітен

Г гоголівський гумор, шевченківські свята

10. Прочитайте речення (цифри в дужках позначають наступну власну назву).

Напередодні (1)Христового Різдва маємо (2)свят-вечір, або (3)Багату кутю, напередодні (4)Старого Нового Року — (5)Щедру кутю, а напередодні (6)Водохреща, тобто (7)Йорданських Свят, — (8)Голодну кутю.

Помилку допущено в написанні власних назв, позначених цифрами

А 1, 2, 6

Б 3, 5, 8

В 2, 4, 7

Г 1, 4, 7

Д 2, 6, 7

11. Правил уживання великої літери дотримано в рядку

А сесія Івано-Франківської обласної Ради

Б Постанова Кабінету Міністрів України

В Міжнародний комітет Червоного хреста

Г Кримська астрофізична обсерваторія

12. Правил уживання великої літери та лапок дотримано в реченні

А Після огляду мистецьких шедеврів Лувру нас запросили на пішохідну екскурсію «Єлисейськими Полями».

Б Минулого року я став студентом Львівського національного університету імені Івана Франка.

В Біля самого підніжжя Говерли, там, де бере свій початок норавлива річка Прут, розташований пансіонат Заросляк.

Г Із Сімферополя ви за півтори години можете легко дістатися Південного Берега Криму.

Правопис складних слів

Теоретична частина

Пишемо разом

- складні іменники зі сполучними е, є, о, и та без них: *волевиявлення, краєвид, водогін, усюдихід*;
- складноскорочені слова й похідні від них: *адмінресурс, держустанова, спецтехніка*;
- слова з іншомовними частинами **авіа-, авто-, агро-, аеро-, аква-, арт-, астро-, аудіо-, біо-, боди-, боді-** (перед голосним), **веб-, геліо-, гео-, гідро-, дендро-, екзо-, еко-, економ-, етно-, євро-, зоо-, ізо-, кібер-, мета-, метео-, моно-, мото-, нарко-, нео-, онко-, палео-, пан-, пара-, поп-, прес-, псевдо-, соціо-, теле-, фіто-, фолк-** (фольк-), **фоно-** тощо: *авіаквиток, біопаливо, кібергеній, метеозонд, моновістава, аудіофайл, фотозона, фонотека*;
- слова з компонентами **іно-** (**іншо-, інако-**), **лже-**: *іновірець, іншовірець, інакодумець, іншодумець; лжепророк, лжесвідок*;
- слова з першою іншомовною частиною, що визначає кількісний (*вищий від звичайного, дуже високий або слабкий, швидкий*) вияв чого-небудь: **архі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-**: *архіваріус, архидиякон, бліцопитування, гіпермаркет, екстраклас, максісукня, мініспідниця, мікроорганізм, мікрохвилі, суперзірка, топменеджер, топмодель, ультрамодний, флешінтерв'ю*;

- слова з першою іншомовною частиною **анти-, віце-, екс-, контр-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-: антитеза, віцепрем'єр, ексчемпіон, ексміністр, контрадмірал, контрудар, оберлейтенант, штабсканітан, унтерофіцер;**
- складні слова, першою частиною яких є кількісний числівник, записаний словом, або дієслово наказового способу: *тисячоліття, стометрівка, п'ятитонка, зірвіголова, перекотиполе;*
- складні прикметники, утворені від складних іменників, які пишуть разом: *машинобудівний (від машинобудування), лісостеповий (від лісостеп);*
- складні прикметники, утворені з іменника та узгодженого з ним прикметника: *низькопробний (від низька проба), білосніжний (від білий сніг), густолистий (від густе листя), АЛЕ усесвітньо-історичний;*
- складні прикметник утворені від прислівника й прикметника чи дієприкметника без залежного слова: *вищезгаданий, важкозрозумілий, швидкозаморожений, високооплачуваний, густозаселений, АЛЕ трохи вище згаданий;*
- складні прикметники, утворені від числівника й іменника: *семизначний, восьмимісячний, столітній;*
- складні порядкові числівники, останнім компонентом яких є **-сотий, -тисячний, мільйонний, мільярдний: трьохсотий, двохтисячний, чотирьохмільйонний, семимільярдний;**
- складні кількісні числівники: *одинадцять, п'ятдесят, шістсот;* складні прислівники, утворені з кількох основ: *босоніж, горілиць, праворуч, обабіч.*

Пишемо з дефісом

- Складні прикметники, утворені від рівнозначних слів (їх можна поєднати за допомогою сполучника **і**): *музично-драматичний (музичний і драматичний), польсько-український (польський і український), воєнно-стратегічний, військово-морський, АЛЕ військовозобов'язаний, військовополонений (у ролі іменника), хитромудрий, зловорожий;*
- складні прикметники з першим компонентом на **-ико, -іко: хіміко-біологічний, історико-краєзнавчий;**
- складні прикметники, що означають поєднання кольорів, смаків, відтінків, ознак: *синьо-жовтий, гіркувато-солоний, темно-синій, блідо-рожевий, сніжно-білий, АЛЕ жовтогарячий, червоногарячий (один колір), глухонімиий;*
- складні прикметники й числівники, перша основа яких є числівником, записаним цифрою: *20-річний, 7-денний, 37-тонний, 95-метровий, 40-годинний; 7-тисячний;*
- складні іменники з першим словом, що підкреслює особливість, ознаку предмета, названого другим: *бізнес-ланч, блок-система, буй-тур, дизель-мотор, допінг-контроль, жар-птиця, інтернет-видання, козир-дівка;*
- складні іменники, утворені з двох самостійних слів за допомогою сполучного голосного **о**: *монголо-татари, угро-фіни, Австро-Угорщина;*

- приклади після означуваного іменника, терміни й імена казкових персонажів: *лікар-ендокринолог, дівчина-грузинка; засць-біляк, Вовчик-Братик, Зайчик-Побігайчик, АЛЕ красуня дівчина;*
- попередню частину складного іменника, якщо далі стоїть подібна: *аудіо- та відеофайли, радіо- й телеапаратура, тепло- й гідроелектростанції;*
- назви рослин: *люби-мене, брат-і-сестра, розрив-трава, сон-трава;*
- одиниці вимірювання чого-небудь (*кіловат-година, мегават-година*), проміжні сторони світу (*норд-вест, зюйд-ост, північно-західний*);
- слова-терміни, до складу яких уходить літера алфавіту: *П-подібний, Т-подібний;*
- складні слова, що означають приблизність: *день-другий, година-дві, не сьогодні-завтра, три-чотири;*
- скорочення з належними до них цифрами, числівниково-літерні найменування класів, будинків, корпусів, поштових відділень: *Ан-124, Ту-154, Як-42; 8-Б клас, будинок № 17-А;*
- ініціальну аббревіатуру, написану великими або малими літерами, з будь-яким словом: *ВІЛ-інфекція, ДНК-аналіз, ВІП-зала, е-декларування;*
- складні слова, частини яких протилежні або близькі за змістом: *купівля-продаж, розтяг-стискач; батько-мати, хліб-сіль; гидко-бридко, зроду-віку, тишком-нишком; великий-превеликий, з давніх-давен, з діда-прадіда, мало-помалу, повік-віки.*

Зверніть увагу! Два однакових іменники або числівники, один з яких має форму називного відмінка, а другий — орудного, пишемо окремо: *кінець кінцем, честь честю, чин чином, одним одна.*

Пишемо окремо

- прислівники, утворені з відносних (зрідка — якісних) прикметників, що зберігають на собі логічний наголос і не зливаються в одне слово з наступним прикметником або дієприкметником: *абсолютно правильний, вільно конвертований, діаметрально протилежний, компетентнісно орієнтований, науково обґрунтований, соціально активний, соціально небезпечний, суспільно корисний (бо корисний для суспільства);*
- приклади — видові назви, що стоять після пояснювального слова: *ріка Уж, місто Краматорськ, гора Сапун, АЛЕ Уж-ріка, Київ-місто, Сапун-гора;*
- складені числівники: *сто вісім, триста п'ятдесят два, одна сьома, чотириста тридцять перший;* *дві з половиною сотні, три з половиною тисячі.*

Зверніть увагу! Невідмінюваний числівник **пів** зі значенням «половина» з наступним іменником — загальною та власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо **окремо**: *пів аркуша, пів відра, пів години, пів міста, пів огірка, пів острова, пів яблука, пів Європи, пів Чернівців, пів Італії.*

Якщо ж **пів** з наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх

пишемо **разом**: *піваркуш, південь, півзахист, півколо, півкуля, півмісяць, півоберт, півовал, півострів.*

Також разом пишемо складні слова з першою частиною **напів-**, **полу-**: *напівавтомат, напівкуш, напівлюдина, напівправда, напівфабрикат, напівсирий, напівпорожній; полудрабок. полукіпок, полумисок.*

Практична частина

1. Перегляньте відеоматеріали на You Tube

<https://www.youtube.com/watch?v=nKBPUssBHUI>

2. Виконайте тестові завдання

1. Через дефіс пишуться всі слова в рядку

- А пів/Парижа, сила/силенна, чар/зілля, дизель/мотор
- Б очі/намистинки, сміттє/очисний, караоке/бар, Цап/Відбувайло
- В тонно/кілометр, фітнес/клуб, будь/хто, спорт/клуб,
- Г метео/умови, генерал/майор, військово/спортивний, хлопець/патріот
- Д кіловат/година, унтер/офіцерський, глухо/німий, піар/кампанія

2. Разом треба писати всі слова в рядку

- А вище/прем'єр, вічно/зелений, східно/слов'янський
- Б вище/зазначений, жук/короїд, місто/будівний
- В військово/зобов'язаний, світло/захисний, сліпо/глухо/німий
- Г міні/автомобіль, боле/заспокійливий, Убий/вовк
- Д рок/опера, напів/бог, військово/полонений

3. Через дефіс пишуться всі слова в рядку

- А військово/зобов'язаний, генерал/губернатор, пів/Криму
- Б горобці/розбишаки, темно/зелений, всевітньо/історичний
- В пів/огірка, гіркувато/солоний, механіко/математичний
- Г блок/система, східно/слов'янський, екс/прем'єр/міністр
- Д газо/насичений, лейб/хірург, прес/служба

4. Разом треба писати всі слова рядка

- А народно/поетичний, пів/огірка, літературно/художній
- Б первісно/общинний, пів/вікна, темно/синій
- В військово/інженерний, хитро/мудрий, високо/кваліфікований
- Г далеко/східний, вельми/шановний, крає/знавчий
- Д суспільно/історичний, східно/слов'янський, свіжо/зрубаний

5. Через дефіс пишуться всі слова в рядку

- А сліпучо/білий, червоно/гарячий, ніжно/рожевий
- Б сніжно/білий, північно/східний, мовно/літературний
- В гірко/солоний, хіміко/біологічний, західно/український
- Г двох/актний, офіційно/діловий, економіко/правовий
- Д радіо/фізичний, військово/морський, світло/голубий

6. Разом треба писати всі слова в рядку

- А народно/пісенний, вище/зазначений, дванадцяти/тонка, пів/аркуша

- Б ясно/чолий, воєнно/морський, мало/уявний
 В свіжо/спечений, сліпо/глухо/німий, інженер/механік
 Г рожево/щокій, звіробій/трава, три/ярусний
 Д всесвітньо/відомий, звіро/лов, шибай/голова
7. Усі складні слова потрібно писати через дефіс у рядку
 А лимонно/жовтий, історико/культурний, теоретико/пізнавальний;
 Б оздоровчо/спортивний, вогняно/червоний, військово/полонений;
 В сліпучо/білий, середньо/річчя, північно/східний;
 Г міжнародно/правовий, організаційно/технічний, лимонно/кислий;
 Д дослідно/виробничий, пів/аркуш, лірико/драматичний.
8. Через дефіс пишуться всі слова в рядку
 А загально/освітній, осел/кулан, м'ясо/молочний, шеф/кухар
 Б пів/Японії, максі/спідниця, воле/любний, синок/ясенюк
 В більш/менш, лікар/еколог, цвіт/калина, водо/сховище
 Г віце/губернатор, народно/визвольний, криваво/червоний, шеф/механік
 Д пів/острів, м'ясо/молочний, прем'єр/міністр, соціал/демократ
9. Через дефіс пишуться всі слова в рядку
 А чорно/смородиновий, генерал/майор
 Б кіловат/година, кисло/солодкий, година/півтори, яхт/клуб
 В агро/комплекс, пів/Криму, темни/темний, лейб/гвардія
 Г масово/політичний, Лисичка/Сестричка, загально/державний, суші/бар
 Д далеко/східний, лейб/гусар, країна/інвестор, 7/разовий
10. Разом пишуться всі слова в рядку
 А військово/зобов'язаний, давно/відомий, зоо/магазин, водо/гін
 Б моно/грама, напів/ява, народно/господарський, генерал/губернатор
 В пів/острова, псевдо/вчений, свіжо/зрубаний, ячмінно/житній
 Г соціал/демократ, три/місячний, фоно/грама, червоно/гарячий
 Д водо/лікарня, туди/сюди, червоно/зоряний, ясно/зорий
11. Разом пишуться всі слова в рядку
 А право/бережний, пройди/світ, прем'єр/міністр, пів/лимана
 Б чорно/гуз, сімдесяти/літній, пів/юрти, перебий/ніс
 В лісо/сплав, мілі/метр, батько/мати, ново/будова
 Г ясно/видець, вакуум/апарат, радіо/фізичний, україно/мовний
 Д космо/дром, пів/пальто, тихо/тихо, Україна/ненька
12. Разом пишуться всі слова в рядку
 А паро/плав, пів/яблука, псевдо/наука, шумить/дзвенить
 Б пів/дюймівка, полу/мисок, проф/спілка, військово/морський
 В пів/оберт, радіо/промисловість, червоно/зелено/синій, часто/густо
 Г напів/стертий, давньо/німецький, лісо/степовий, макро/економіка
 Д обер/лейтенант, давньо/німецький, дво/тонний, супер/зірка

Написання слів іншомовного походження

Теоретична частина

Знак м'якшення та апостроф у словах іншомовного походження

М'який знак пишемо

- після **д, т, з, с, ц, л, н** (*Де ти з'їси ці лини?*) перед **я, ю, є, ї**, якщо роздільна вимова (*чути [й]*): *ательє, шоколатьє, консьєрж, конферансьє, пасьянс, рантьє, мільярд, шифоньєр*; перед **йо**: *батальйон, бульйон, каньйон, мільйон, павільйон, сеньйор, АЛЕ курйоз, серйозний*;
- після приголосного **[л]**, що вимовляється м'яко: *спіраль, медаль, дельфін, кальмар, пальто, готель, Рафаель*.
М'який знак не пишемо, якщо злита вимова (не чути **[й]**): *Аляска, Дюма, дюна, ілюзія, маляр, нюанс, Цюрих*.

Апостроф пишемо

- перед **я, ю, є, ї**, які позначають сполучення звука **[й]** з наступним голосним після приголосних **б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р**: *комп'ютер, н'еса, інтерв'ю, прем'єра, кар'єра; П'ємонт, П'яченца, Рив'єра, Барб'є, Женев'єва, Монтеск'є, Руж'є, Фур'є*; після кінцевого приголосного в префіксах: *ад'ютант, ін'єкція, кон'юктивіт, суб'єкт, об'єкт*.

Апостроф не пишемо

- перед **йо**: *курйоз, серйозний*; коли **я, ю** позначають пом'якшення попереднього приголосного перед **а, у**: *бязь, бюджет, бюро, пюпітр, пюре, фюзеляж, кювет, рюкзак; Барбюс, Мюллер, Гюго*.

Літери И, І, Ї в іншомовних словах

Пишемо И

- після **д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, дж, р** (*Де ти з'їси цю чашу жиру, Джо? — правило «десятки»*) у загальних назвах перед приголосним, крім **й**: *грільяж, диктор, система, чипси, джинси, шимпанзе, жираф*;
- у власних назвах після приголосних **дж, ж, ч, ш, щ, ц, с, з, д, т, р** перед приголосним, крім **й**: *Вашингтон, Жизель, Зигмунд, Рига, Крит, Сиракузи, Цицерон, Ватикан, Единбург, Цюрих, Алжир, Вірджинія, Гемпшир, Лейпциг, Чикаго, Чилі, Шиллер* та в похідних від них: *алжирець, гемпширський*;
- у географічних назвах із кінцевими **-ида, -ика**: *Антарктида, Атлантида, Флорида; Адріатика, Америка, Африка, Балтика, Корсика, Мексика* тощо;
- у давно запозичених словах після **б, п, в, м, ф, г, к, х, л, н**: *бурмистер, вимпел, химера, імбир, кипарис, лиман, лимон, миля, мирт, нирка, спирт, книжка, АЛЕ бургомістр*;
- у запозиченнях із східних мов: *киргиз, гиря, калмик, кинджал, диван, кишимши, кiset, кишлак* тощо;
- у церковних словах: *єпископ, єпитимія, єпитрахиль, мирта, митрополит, дякон, миро* тощо.

Пишемо І

- після **б, п, в, м, ф, г, к, х, л, н** перед наступним приголосним: *бізнес, пілот, академік, фінанси, гіпопотам, гімн, кілограм, кіно, архів, хімія, література, республіка, ніша*;
- після приголосних у кінці невідмінюваних слів (після будь-якого **приголосного**): *броколі, кольрабі, суші, Вінні, Генрі, денді, мюслі, таксі, хіні, хобі, попурі, спагеті*;
- у загальних і власних назвах перед **голосними, й, я, ю, є, ї**: *ажіотаж, артеріальний, геніальний, індустріалізація, матеріал, діагноз, чабата, фіалка; аудієнція, гієна, ріелтор, клієнт; аксіома, раціон, революціонер, соціологія, тріумф; Біарриц, Арістотель, Іглесіас, Зімбabwe, Лієна, Річард, Дідро, Дізель, Грімм, Медічі, Россіні*.

Зверніть увагу! Власні назви, що перейшли в категорію загальних назв, пишемо за правилами правопису загальних назв іншомовного походження: *дизель* (від прізвища Рудольфа Дізеля), *силует* (від прізвища Етьєна де Сілуєтта).

Пишемо Ї

- після **голосного**: *альтруїст, егоїст, маїс, мозаїка, наївний, руїна, стоїк, Аїда, Каїр, Саїд, Таїр, Хаїм, Хусайнов, Мафусаїл*.

Подвоєні приголосні в іншомовних словах

- У загальних назвах іншомовного походження букви на позначення приголосних звичайно не подвоюємо. *Апарат, акумулятор, бароко, беладона, бравісимо, ват, група, гун (гуни), фін (фіни), ідилія, інтермецо, колектив, комісія, лібрето, піанісимо, сума, шосе*.
- **Зверніть увагу!** Подвоєні приголосні треба писати у **винятках**: *Аллах, алло, аннали, білл, бонна, брутто, булла, ванна, вілла, донна, дурра, мадонна, манна, мірра, мулла, мотто, нетто, панна, панно, пенні, тонна, гамма й каппа* (літери грецького алфавіту).
- У разі збігу в загальних назвах однакових приголосних префікса й кореня подвоєння зберігаємо. *Імміграція (ім+міграція), інновація (ін+новація), ірраціональний (ір+раціональний), ірреальний (ір+реальний), контрреволюція (контр+революція), контрреформація (контр+реформація), сюрреалізм (сюр+реалізм), АЛЕ анотація, конотація*.
- Подвоєння букв на позначення приголосних зберігаємо у власних назвах та в похідних від них. *Андорра, Ахіллес, Білл, Боттічеллі, Марокко, Міссурі, Мекка, Ніцца, Яффа; Бетті, Мюллер, Руссо, андоррець, марокканець*.
- У загальних назвах — термінах, які утворені від власних назв, букви **не подвоюємо**: *ват* (пор. Ватт), *бекерель* (пор. Беккерель), *гаус* (пор. Гаусс).
- **Зверніть увагу!** Потрібно запам'ятати правопис таких слів, у яких **к** не подвоюється: *Дікенс, Дікінсон, Джексон, Текерей, Бекі, Букінгем, Бісмарк, Брюкнер, Брокес, Ламарк, Стокгольм, Шерлок*.
- Подвоєння **кк** зберігаємо у власних назвах за традицією: *Маккартні, Маккензі, Маккенна, Маккінлі*, а також у загальних назвах, що утворені від власних назв такого типу: *маккартизм*.

Практична частина

1. Перегляньте відеоматеріали на You Tube

https://www.youtube.com/watch?v=_yhk78izNS4

https://www.youtube.com/watch?v=u_2AI_A8d08

2. Виконайте тестові завдання

1. Подвоєння літер відбувається в УСІХ словах рядка:

- а) Гол..андія, ім..іграція, мадон..а;
- б) брут..о, новел..а, піц..а;
- в) тон..а, профес..ор, вет..о.

2. Подвоєння літер НЕ відбувається в УСІХ словах рядка:

- а) кристал..ічний, однотон..ий, мас..ивний;
- б) іл..юстрація, інтел..ігент, ір..аціональний;
- в) ал..ея, гал..ерея, кол..егія.

3. Подвоєння літер НЕ відбувається в УСІХ словах рядка:

- а) Одіс..ей, ван..а, іл..юзія;
- б) барок..о, ком..сія, тер..ор;
- в) бон..а, Андр..а, кол..ібри.

4. Знайдіть іншомовне слово, у якому пишеться апостроф:

- а) деб..ют;
- б) дос..є;
- в) інтерв..ю.

5. Знайдіть іншомовне слово, у якому замість крапок слід вживати апостроф:

- а) бракон..єр;
- б) Н..ютон;
- в) п..єдестал;

6. Знайдіть слово, у якому пишеться м'який знак:

- а) н..юанс;
- б) ател..є;
- в) ад..ютант;

7. Оберіть слово, яке пишеться з м'яким знаком:

- а) бул..йон;
- б) р..юкзак;
- в) манік..юр;

8. Оберіть рядок, де в УСІХ власних назвах слід писати Й:

- а) Вірдж..нія, Алж..р, Ч..лі;
- б) Цюр..х, Австр..я, Р..о-де-Жанейро;
- в) Флор..да, Колх..да, Л..вія.

9. Знайдіть рядок, у якому в УСІХ словах потрібно писати букву Й:

- а) л..мон, п..аніно, кл..єнт;
- б) пс..хологія, єп..скоп, д..скета;
- в) д..алект, експер..мент, к..парис.

10. Знайдіть рядок, у якому в УСІХ словах потрібно писати букву і :

- а) в..заві, жур.., ..нжир;
- б) пенальт.., ци..рк, метод..ка;

в) мерс., р..ф, ч..пси.

11.Оберіть рядок,де в УСІХ власних назвах пишемо і :

а) С..нгапур, С..лезія, Флор..да;

б) М..ссісіпі, Джерс.., С..дней;

в) Ка..р, Ізма..л,Мадр..д.

12.Виберіть рядок, у якому в УСІХ словах НЕ відбувається спрощення:

а) радіс..ний, кіс..лявий, пес..ливий;

б) контрас..ний, хворос..няк, шіс..надцять;

в) сер..цевий, облас..ний, кількіс..ний

Складні випадки написання прізвищ

Теоретична частина

Правопис слов'янських прізвищ

Українські прізвища передаємо на письмі відповідно до вимови за загальними нормами **українського правопису**. *Симоненко, Біличенко, Чорновіл, Заєць, Кривоніс, Миколаєнко, Тетерук, Рябошапка.*

Російський, сербський та чеський звук [e], польські [ie], болгарський [i] після **приголосного** треба передавати літерою **е**. *Озеров, Державін, Броневський, Тургенєв, Залеський, Сенкевич, Міцкевич, Чапек.*

Російську літеру **е** передаємо літерою **є** у таких випадках:

- на **початку** слова: Єгор, Єршов, Євдокимов, Єфімов;
- у **середині** слова після голосного **й** при роздільній вимові (після **ь** та **апострофа**): Бердяєв, Вересаєв, Гуляєв, Аляб'єв, Зинов'єв, Афанасьєв;
- після приголосних (за винятком [ж], [ч], [ш], [г], [р] і [ц]) у суфіксах **-єв, -єєв**: Алексєєв, Медведєв, Гордєєв, Менделєєв, **АЛЕ** Муромцев, Писарєв, Андрєєв, Плещєєв;
- коли російському [e] у корені відповідає український звук [i] (на місці колишнього **ѣ**): Местечкін (від місце), Рєпін (від ріпа), Столетов (від літо).

Російську літеру **ѣ** передаємо через **йо**:

- на **початку** слова: Йолкін, Йонашев;
- у **середині** слова після **голосних і б, п, в, м, ф**: Бугайов, Воробйов, Соловйов,

Російську літеру **и** ([i]) передаємо через **и**:

- після [ж], [ч], [ш], [дж] і [ц] перед **приголосними**: Гаршин, Гущин, Чичиков, Шишкін. Це правило поширюється й на прізвища інших народів: Абашидзе, Вашингтон, Джигарханян, Цицерон, Чингісхан; Живков, Караджич;
- у префіксі **при-**: Приступін, Пришвін;
- у суфіксах **-ик-, -ич-, -ин-, -ищ-**: Котельников, Станкович, Гаршин;
- у прізвищах, утворених від імен і загальних назв, спільних для слов'янських

мов: Борисов (від Борис), Писарєв (від писати), Тимофєєв (від Тимофій), Малинін (від малина). **АЛЕ** Нікітін, Ніколаєв, Філіпов, бо твірні імена відмінні від українських.

Суфікси слов'янських прізвищ -ск(ий), -цк(ий), -ск(і), -цк(і), -sk(i), -sk(i), -sk(y), -ск(y) треба передавати відповідними українськими суфіксами -ськ(ий), -цьк(ий), -зьк(ий). *Бронеvський, Даргомижський, Мусоргський; Городецький, Грудзький, Завадзький.*

Так само з ь треба писати російські прізвища на **-ск(ой), -цк(ой)**: Луговський (Луговська), Трубецький (Трубецька), АЛЕ Толстой (Толста).

Прикметникові закінчення російських прізвищ передаємо так: **-ий** через **-ий** (Белый — Белий); **-ий** — через **-ій** (Крайний — Крайній); **-ая (-яя)** — через **-а (-я)** (Белая — Бела, Горовая — Горова, Крайняя — Крайня); закінчення **-ой** передається через **-ий** (Донской — Донський).

Твердий кінцевий приголосний **ц** у слов'янських прізвищах пом'якшується: Кравець, Низовець.

Правопис неслов'янських імен та прізвищ

У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: буквою г (Вергілій, Гарсія, Гуллівер, Гарвард, Гельсінкі, Ганнібал, Гейне, Горацій, Люфтганза) і буквою ґ (Вергілій, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер).

Подвоєні приголосні зберігаються: Біллі, Джонні, Мюллер, Руссо, Торрічеллі.

Сполуки **au, ou** передають переважно через **ау, оу**: Фауст, Штраус, Шоу, Аушвіц, АЛЕ Август, Аврора.

Зверніть увагу! У неслов'янських прізвищах кінцеве **ц** тверде: *Ліфшиц, Лейбніц, Моріц*. Іншомовні прізвища відмінюються як українські: Гоя — Гої, Гоєю; Дюрер — Дюрера, Дюрером.

Зверніть увагу! Не відмінюються іншомовні прізвища й імена на **-а** з попереднім голосним і на наголошений **-а**, на **-е, -є, -і, -ї, -о, -у**: *Моруа, Дюбуа, Дюма; Гейне, Фаберже, Гете, Готьє, Лавуазьє; Кюрі, Россіні, Віньї; Віардо, Гюґо, Дідро; Сноу, Шоу, Камю; Емілі, Анрі, Мері, Жофруа, Педро.*

Не відмінюються іншомовні жіночі імена й прізвища на **приголосний**: приїхали до Шарліз Терон, узяти інтерв'ю в Тейлор Свіфт.

Окремо пишемо артиклі, прийменники та інші службові слова (**ван, да, де, ді, дю, дер, ед, ель, ла, ле, фон і т. ін.**) в іншомовних особових назвах: Людвіґ ван Бетховен, да Вінчі, де ла Куева, ді Вітторіо, дю Гар, Нур ед Дін, ле Шапельє, фон дер Гольц.

Арабські, перські, тюркські імена з компонентами, що вказують на родинні стосунки, соціальне становище тощо, пишемо з **дефісом**: Гасаногли, Мамед-заде, Фікрет-кизи, Мехмед-бей, Кемаль-паша, Мірзахан, АЛЕ за традицією Чингісхан. Арабське Ібн пишемо **окремо**: Ібн Русте, Ібн Сіна, Ібн Фадлан.

Скорочену частку **д** та ірландську частку **о** пишемо з власними іменами через апостроф: Д'Аламбер, Д'Артаньян, Д'обіньє, О'Кейсі, О'Коннор (але О. Генрі— псевдонім письменника).

Частки Мак-, Сан-, Сен-, які передують прізвищам і водночас становлять їхню невід'ємну частину, пишемо з **дефісом**: Мак-Магон, Мак-Клюр, Сан-Мартін, Сен-Сімон.

Зверніть увагу! У ряді випадків частки пишемо **разом** із прізвищами за традицією: *Деліль, Дерібас, Лагарп, Ламетр, Лафонтен, Лесаж, Фонвізін*. Слово дон («пан») перед особовим ім'ям як форму ввічливого звертання пишемо **окремо**: дон Базіліо, дон Педро, дон Клаудіо. У власних назвах відомих літературних героїв це слово пишемо з **великої літери**: Дон Жуан, Дон Кіхот.

Правила відмінювання прізвищ та імен по батькові **Відмінювання імен**

Українські чоловічі та жіночі імена, що в називному відмінку однини закінчуються на -а, -я, відмінюємо як відповідні іменники I відміни: Олена, Олени, Олені й т. д.; Микола, Миколи, Миколі й т. д.; Ілля, Іллі й т. д.

Українські чоловічі імена, що в називному відмінку однини закінчуються на приголосний та -о, відмінюємо як відповідні іменники II відміни: Антін, Антона, Антонові й т. д.; Дмитро, Дмитра, Дмитрові й т. д.

Зверніть увагу! В іменах на зразок *Антін, Нестір, Прокіп, Сидір, Тиміш, Федір* у називному відмінку (в закритому складі) вживаємо **і**, у непрямих відмінках — **о**: *Нестір, Нестора, Несторові й т. д., АЛЕ Лаврін — Лавріна, Олефір — Олефіра*.

Імена, що закінчуються в називному відмінку на -р, у родовому мають закінчення **-а**: Віктор — Віктора, Назар — Назара, **АЛЕ** імена з історично м'яким **р** мають закінчення **-я**: Ігор — Ігоря, Лазар — Лазаря.

Зверніть увагу! Ім'я *Лев* має паралельні відмінкові форми: *Лева й Льва, Левові й Львові*, але в кличному відмінку тільки *Лево*.

Відмінювання прізвищ

Українські та інші слов'янські прізвища, що мають закінчення -а, -я, відмінюємо як загальні назви I відміни, а прізвища із закінченням -о та нульовим відмінюємо за зразками відмінювання загальних назв II відміни. *Майборода — Майбороди, Майбороді й т. д.; Гнатюк — Гнатюк, Гнатюкові (Гнатюку) й т. д.; Павльо — Павля, Павлеві (Павльові, Павлю) й т. д.; Стеценко — Стеценка, Стеценку, Стеценкові й т. д., АЛЕ Жнець — Жнеця, Жнецеві (Жнецю) й т. д.; Врубель — Врубеля, Врубелеві (Врубелю)*.

Зверніть увагу! Усі чоловічі прізвища II відміни в родовому відмінку мають закінчення -а (-я) на відміну від деяких співвідносних загальних назв. **Порівняйте: прізвища** *Мороз — Мороз-а, Куліш — Куліш-а*, загальні назви *мороз — мороз-у, куліш — кулеш-у*.

За таким же правилом відмінюємо неслов'янські змінювані прізвища: *Окуджава — Окуджави, Окуджаві, Байрон — Байрона, Байрону*.

Прізвища прикметникового типу на -ий (-ій) відмінюємо як відповідні прикметники чоловічого та жіночого роду: *Павловський — Павловського, Павловському, Андієвська — Андієвської, Андієвській*.

У відмінкових формах чеських, словацьких і польських прізвищ на -ек, -ер, -ел суфіксальний -е- зберігаємо: Гашек — Гашека, Гашекові, Петер — Петера, Гавел — Гавела, **АЛЕ** в іменах він випадає: Петер — Петра, Павел — Павла.

Зверніть увагу! Жіночі прізвища на приголосний та –о **не відмінюємо**: Світлани Газдик, від Христини Ляшко, до Марії Павленко.

Аналогічні чоловічі прізвища відмінюємо як відповідні **іменники**: Василя Газдика, Михайлові Ляшку, з Іваном Павленком.

Зверніть увагу! У родовому відмінку жіночі імена по батькові мають закінчення –и (Василівни, Михайлівни, Володимирівни), у давальному та місцевому— -і (Василівні, Михайлівні, (на) Володимирівні). Чоловічі прізвища прикметникового типу на **-ов, -ев (-єв), -ів (-їв), -ин, -ін (-їн)** відмінюємо за такими зразками:

Н. в. Павлов	Ковалів	Прокопів	Романишин
Р. в. Павлов-а	Ковалев-а (-лів-а)	Прокопов-а (-нів-а)	Романишин-а
Д. в. Павлов-у	Ковалев-у (-лів-у)	Прокопов-у (-нів-у)	Романишин-ові(-у)
Зн. в. Павлов-а	Ковалев-а (-лів-а)	Прокопов-а (-нів-а)	Романишин-а
О. в. Павлов-им	Ковалев-им (-лів-им)	Прокопов-им (-нів-им)	Романишин-им
М. в. Павлов-і (-у)	Ковалев-і (-у) (-лів-і, -у)	Прокопов-і (-у) (-нів-і, -у)	Романишин-і (-у)
Кл. в. Павлов-е	Ковалев-е (-лів-е)	Прокопов-е (-нів-е)	Романишин-е

Практична частина

1. Перегляньте відеоматеріали на You Tube

<https://www.youtube.com/watch?v=Fh8S6CiiJZE>

2. Виконайте тестові завдання

1. Відмінюється прізвище в рядку

А Юлія Шоптенко

Б Жанна Калюжна

В Олена Крикун

Г Інна Белих

2. **НЕ** відмінюється прізвище в рядку

Семен Чумак

А Андрій Шевченко

Б Арутюн Акопян

В Вільгельм фон Гумбольдт

Г Шалва Амонашвілі

3. Визначте правильний варіант послідовного заповнення пропусків.

_____ вітали Андрія _____ й дякували за результативний удар по _____ на останній хвилині гри.

А Троє вболівальниць, Шевченка, воротах

Б Три вболівальниці, Шевченко, воротах

В Три вболівальниці, Шевченка, воротам

Г Троє вболівальниць, Шевченко, воротам

4. Визначте правильний варіант послідовного заповнення пропусків.

У пресслужбі Валерія _____ повідомили про _____ ступінь довіркиян до нього як кандидата на посаду _____ голови.

А Петренка, високий, міської

Б Петренко, високий, міського

В Петренка, високий, міського

Г Петренка, високу, міської

5. Помилку допущено в рядку

А Олександром Пушкіним

Б Олександром Довженком

В Александром Дюмою

Г Тарасом Шевченком

6. Визначте правильні варіанти послідовного заповнення пропусків.

У _____, проректора _____ завтра ювілей; тож він запросив нас на _____ день народження.

Миколи Петренка, по виховній роботі, свій

Миколи Петренко, з виховної роботи, свій

Миколи Петренка, з виховної роботи, свій

Миколи Петренка, по виховній роботі, своє

7. Помилку у відмінюванні іменника допущено в словосполученні

А Запросіть Віталія Кличко

Б Дайте слово Юлії Тимошенко

В Послухайте Петра Порошенка

Г Слухати Святослава Вакарчука

8. Граматично правильним є варіант послідовного заповнення пропусків.

Нову книжку _____ буде презентовано через _____ в передмісті _____.

А Олега Косенко, три місяці, Ужгорода

Б Олега Косенка, три місяця, Ужгорода

В Олега Косенко, три місяця, Ужгорода

Г Олега Косенка, три місяці, Ужгорода

9. Граматично правильним є варіант послідовного заповнення пропусків.

У словах _____ і в поведінці _____ відчувається впевненість. До речі, вони мені чимось нагадують героїв _____.

А Ольги Золотаренко, Олега Петренка, Оноре де Бальзака

Б Ольги Золотаренко, Олега Петренка, Оноре де Бальзак

В Ольги Золотаренко, Олега Петренка, Оноре де Бальзака

Г Ольги Золотаренко, Олега Петренко, Оноре де Бальзак

10. У родовому відмінку усі прізвища (*Н.в. Заєць, Левицький, Кобилянська*) записано правильно:

А Зайця, Левицького, Кобилянської

Б Зайця, Левицький, Кобилянської

В Заєць, Левицького, Кобилянської

Г Зайця, Левицького, Кобилянська

11. З нашого класу на екскурсію в Карпати запросили *Петренко, Галицьку, Ковальчук, Метенка й Коваленка*. Скількох дівчат і скількох хлопців запросили на екскурсію в Карпати?

А 2+3

Б 1+4

В 3+2

Г 4+1

12. Знайти правильну відповідь

А Н.в.-Лебідь; Р.в.- Лебедя

Б Н.в.- Лебідь; Р.в.- Лебідь

В Н.в.-Швець; Р.в. - Швець

Г Н.в. Журенко; Р.в.- Журенки

Написання *не, ні* з різними частинами мови

Теоретична частина

Частку НЕ пишемо разом

- Якщо слово без цієї частки **не вживається**: *невільник, негода, непохитний, незламний, невтямки, невдовзі, ненавидіти, нехтувати*.

Зверніть увагу! Деякі дієслова залежно від значення пишемо з часткою **не окремо** або **разом**. **Порівняйте**: *нездужати (хворіти) — не здужати (не змогти); неславити (ганьбити) — не славити (не прославляти)*.

- Якщо можна замінити **синонімом** без **не**: *недобрий — поганий, неправда — брехня, несміливий — боязкий, недалеко — близько*.

- У складі префікса **недо-** зі значенням **неповної міри ознаки, дії, стану**: *недорід, недосяжність, недоказаний, недооцінений, недописати, недочувати*.

Зверніть увагу! Якщо частку **не** вжито для заперечення дії, вираженої дієсловом із префіксом **до-**, то її пишемо з таким дієсловом **окремо**.

Порівняй: *На схилі літ композитор уже недочував (дія тривала протягом якогось часу) — Він не дочув моїх слів (дія завершена)*.

Слід розрізняти написання дієслів **немає** й **не має**. **Немає** вживаємо як присудок у безособовому реченні: *Сьогодні немає вітру*. **Не має** — це присудок у двоскладному реченні: *Він не має змоги зателефонувати*.

Ще один спосіб перевірки: якщо **немає** можна замінити **на нема**, то пишемо разом: **немає** дощу = **нема** дощу.

- Якщо дієприкметники є означенням іменника й **не мають** при собі **пояснювальних слів**: *нерозгадана таємниця, недоспівана пісня, нез'ясоване питання, АЛЕ не розгадана ніким таємниця, ще не намальована картина.*

- У займенниках, частках, сполучниках: *неабиякий, неабихто, нехай, невже, неначе, немовбито.*

Частку НЕ пишемо окремо

- З іменниками, прикметниками, дієприкметниками, прислівниками, якщо є протиставлення: *не друг, а ворог; не низький, а високий; не розгорнутий, а закритий; не голосно, а тихо.*

- Із дієсловами: *не грати, не носити, не рвати, не шити.*

- Якщо частка не становить одного поняття з наступним словом, а є лише запереченням: *не новина, не глибина, не людина.*

- Якщо не разом з іменником, прикметником, дієприкметником, прислівником є присудком: *Слово не горобець (Народна творчість). Цей дуб не старий. Картка не активована. Надворі не вітряно.*

- При дієслівних формах на -но, -то, дієприслівниках, займенниках, числівниках, присудкових словах: *не прибрано, не вимито, не обіцяючи, не ми, не вісімнадцять, не гаразд, не зовсім, не треба, не варто, не під силу.*

- Дієприкметник має залежне слово: *не доведена ніким теорема, не політи ніким помідори.*

- Із прикметниками у функції присудка, якщо частка заперечує ознаку, виражену цим словом, і якщо між часткою й прикметником можна поставити дієслово є (був, була): *Ця страва не (є, була) смачна. АЛЕ Ця страва (є, була) несмачна.*

Частку НІ пишемо разом

- Із заперечними займенниками й прислівниками: *ніщо, ніякий, нічий, ніколи, ніде, ніяк.*

Зверніть увагу! Якщо у непрямих відмінках між часткою **ні** й займенником стоїть прийменник, тоді пишемо окремо: *ні до кого, ні на якому, ні з ким.*

- Зі словами, що без **ні** не вживаються: *нісенітниця, нікчемний, нівечити, нібито, нівроку, ніяково.*

Частку НІ пишемо окремо

Якщо **ні** заперечує наявність дії, ознаки, предмета: *ні присісти, ні прилягти; ні криве, ні рівне.*

У сталих висловах: *ні риба ні м'ясо; ні те ні се; ні світ ні зоря.*

Практична частина

1.Перегляньте відеоматеріали на You Tube

<https://www.youtube.com/watch?v=7T2k49dquIY>

https://www.youtube.com/watch?v=pQiP_rSWdP0

2.Виконайте тестові завдання

1. Частка не пишеться разом

А з дієприкметниками, які не мають при собі пояснювальних слів і виконують синтаксичну функцію означення

Б з дієсловами, дієприслівниками, займенниками, числівниками, службовими частинами мови

В з дієприкметниками, якщо вони мають пояснювальні слова

Г з іменниками, коли при них є протиставлення

2. Частка не пишеться окремо

А якщо вживається як префікс в іменниках-власних назвах

Б з іменниками, прикметниками, займенниками, прислівниками, які у сполученні з не означають одне поняття

В з підсилювальними прислівниками, незмінюваними присудковими словами, зі словами, що пишуться через дефіс

Г з дієприкметниками, які не мають при собі пояснювальних слів і виконують синтаксичну роль означення

3. Частка ні пишеться разом

А із займенниками та прислівниками, від яких відокремлюється прийменником

Б у заперечних займенниках і прислівниках

В для заперечення наявності предмета чи ознаки, у стійких словосполученнях без дієслова-присудка із усіма словами

Г із прикметниками, коли при них є протиставлення

4. Усі слова з не пишуться разом у рядку

А не/до/смаку, не/смілий, не/розвантажений досі вагон, не/можна

Б не/дбайливий, не/дарма, не/доглянути, не/дочитаний роман

В не/руш/мене, не/погода, не/набагато, не/ня

Г. не/хочу, не/можна, не/треба, не/догляд

5. Усі слова з не пишуться окремо в рядку

А. не/сьогодні-завтра, не/вгаваючи, ще не/достиглий плід, не/досить

Б не/достиглий плід, не/доля, не/густий, не/бовид

В не/досіл, не/до/речі, не/долік, не/вістка

Г не/славити, не/дорід, не/хотіти, не/могти

6. Орфографічну помилку допущено в рядку

А несказаний, не до смаку, не так, неабихто

Б не працюючи, непорушно, конспект не завершений, не ворог, а друг

В не доспівана пісня, спекотно не по-ранішньому, непочатий, не зараховано

Г небажаний гість, небайдуже ставлення, недоспана ніч, небилиця

7. Правильно написано всі слова рядка

А не послух, невагомість, нісе-ніте, не вартий

Б незлічений, ні слова не скажу, ні в чому, нізвідки

В ні котрий, не п'ятий, а шостий, не доплатити, незовсім

Г не дуже вдалих день, твір незавершений, ні пава ні гава, ще не вижатий плід

8. У якому рядку всі слова з ні пишуться разом?

А ні/світ/ні/зоря, ні/що, ні/від/чого, ні/в/року

Б ні/ні, ні/трошки, ні/звідкіля, ні/один

В ні/куди, ні/теленя, ні/по/чому, ні/чийний

Г ні/на/йоту, ні/чому, ні/коли, ні/в/року

9. У якому рядку всі слова з ні пишуться окремо?

А ні/за/що, ні/кроку далі, ні/до/розмови, ні/на/що

Б ні/на/що, ні/би/то, ні/якому, ні/з/кого

В ні/на/якому, ні/чий, ні/за/що, ні/на/йоту

Г ні/скільки, ні/хто, ні/який, ні/в/чому

10. Частку не треба писати окремо з наступним словом у рядку

А ще не/підкорені країни, не/вивчене питання

Б лан не/засіяний, не/затоплена навесні місцина

В не/опалі квіти, не/зроблена ніким печеня

Г досі не/збудований гараж, не/переборне бажання

11. Не вживаються без не всі слова рядка

А невістка, небога, незчутися

Б неволити, неславити, невдаха

В нездара, нещастя, невід

Г неуважність, непокоїтися, немовля

12. В уривку

Слово рідне! Мабуть, не (1)було жодного видатного письменника, який би не (2)висловив любові до рідної мови й своєї тривоги за її долю, який би не (3)покладав на неї найбільших надій, бо долю свого народу в майбутньому бачив не (4)відривною від долі рідної мови. Люби свою мову, плекай її, дбай по неї, не засмічуй її.

не слід писати разом зі словами на місці цифри

А 1 Б 2 В 3 Г 4